

Kuş Gözlemciliğinin Ekoturizme Etkisinin Araştırılması: Eskikaraağaç Örneği

Investigation of The Effect of Birdwatching on Ecotourism: The Example of Eskikaraağaç

Abdurrahman DİNÇ¹ Mehtap OK²

Öz

Ekoturizm çevreye zarar vermeden yapılan, bunun yanı sıra yerel halkın kalkınmasını da gözetilen bir turizm türüdür. Kuş gözlemciliği ise, ekoturizm türleri arasındaki, gerçekleştirildiği çevrede ayak izinden başka bir kalıntı bırakmayanların başında gelmektedir. Ekoturizm de, kuş gözlemciliği de dünyada yaygın, Türkiye’de gelişmekte olan yapıya sahiptir. Çalışma alanı olarak seçilen Bursa İli, Karacabey ilçesi, Eskikaraağaç Mahallesi, Uluabat Gölü kıyısında yer alan, hem ekoturizm potansiyeli yüksek olan hem de kuş gözlemciliği açısından son derece verimli bir bölgedir. Bu çalışmada kuş gözlemciliğinin ekoturizme olan etkisi, Eskikaraağaç Mahallesi açısından incelenmiştir. Diğer yandan Eskikaraağaç’ın ekoturizm potansiyeli de incelenmiştir. Çalışmada literatür taraması ve saha çalışması yapılmış, bölge halkıyla görüşülmüş ve mahalle muhtarına ekoköy kriterleri anketi uygulanmıştır. Türkiye genelinde ve bu bölgede aktif olarak çalışan yaban hayat fotoğrafçısı, gazeteci, yazar Alper Tüydeş ile “Kuş Gözlemciliğinin Dünyadaki ve Türkiye’deki Durumu” ve “Eskikaraağaç Bölgesi” hakkında bir röportaj yapılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek, çalışmaya son hali verilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye’de önemli bir kuş gözlem alanı olan Eskikaraağaç’ın ekoturizm potansiyelini açığa çıkarmak ve kuş gözleminin ekoturizme etkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Kuş Gözlemi, Ekoturizm, Sürdürülebilir Turizm, Aviturizm, Ornitoloji, Eskikaraağaç, Leylek Köyü, Yaren Leylek, Uluabat Gölü, Apolyont Gölü.

İel Kodları: L83, Z32

Abstract

Ecotourism is a type of tourism that is carried out without harming the environment, as well as taking care of the development of local people. Bird watching, on the other hand, is one of the leading types of ecotourism that leaves no trace other than footprints in the environment where it takes place. Both ecotourism and bird watching are widespread in the world and have a developing structure in Turkey. The chosen study area Eskikaraağaç Quarter, which is in Bursa Province, Karacabey district and located on the shore of Uluabat Lake, is a region with high ecotourism potential and extremely productive in terms of bird watching. In this study, the effect of bird watching on ecotourism was examined in terms of Eskikaraağaç Quarter. On the other hand, the ecotourism potential of Eskikaraağaç was also studied. In the study, literature review and fieldwork were conducted, the people of the region were interviewed and the ecovillage criteria questionnaire was applied to the quarter headman. An interview was held with the wildlife photographer, journalist and writer Alper Tüydeş, who works actively in Turkey and in this region, about "The Situation of Bird Watching in the World and in Turkey" and about "Eskikaraağaç Region". The data obtained were analyzed and the study was completed. In this context, the aim of the study is to reveal the ecotourism potential of Eskikaraağaç, which is an important bird watching area in Turkey, and to reveal the impact of bird watching on ecotourism.

Key Words: Bird Watching, Ecotourism, Sustainable Tourism, Aviturizm, Ornithology, Eskikaraağaç, Stork Village, Yaren Stork, Uluabat Lake, Apolyont Lake.

İel Codes: L83, Z32

¹ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ekoturizm Rehberliği Anabilim Dalı Başkanı, Konya, Türkiye, a.dinc@erbakan.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7539-6084

² MEB Yabancı Dil İngilizce Öğretmeni, Ekoturizm Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, mehtap_okk.78@outlook.com

ORCID: 0000-0002-6255-2121

Geliş / Submitted: 18/07/2022

Düzeltilme / Revised: 14/08/2022

Kabul / Accepted: 20/08/2022

Yayın / Published: 30/09/2022

Atıf / Citation: Dinç, A. & Ok, M. (2022). Kuş Gözlemciliğinin Ekoturizme Etkisinin Araştırılması: Eskikaraağaç Örneği, Journal of Tourism Intelligence and Smartness, 5(2), 145-153.

Giriş

Ekoturizm, doğaya zarar vermeden yapılan ve hatta bölgeye ve bölge halkına fayda sağlama kaygısı güden bir turizm türüdür. Dünya turizm literatürü incelendiği zaman, uzmanlar tarafından ekoturizmin çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi, kırsal turizm gibi farklı isimlerle anlatıldığı görülmektedir (Kuter & Ünal, 2013; Akça ve ark., 2001). Son yıllarda insanların tatil anlayışının değişmesi ile daha sık duyulmaya başlanan bir kavramdır. Sürdürülebilir turizmin alt kollarından biridir. Doğa turizminin tek kaygısı olan doğal alanların keyfini çıkarma anlayışından farklı olarak, doğanın ve yerel halkın kültürünün korunmasını amaçlayan alternatif bir turizm çeşididir. Sanayileşme, kentleşme, betonlaşma ve kalabalıklaşmanın artması, insan psikolojisi üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır (Yıldız & Gül, 2020). Dolayısıyla insanlar, rahatlamak ve nefes almak için doğaya yönelmektedirler. Bu durum, sürdürülebilir turizm çeşitlerinin gelişmesine olanak tanımaktadır. Ekoturizm, uygulandığı ülkelerde olumlu gelişmeler sağlamış, değerli doğal alanlar koruma altına alınmış ve zararlı olabilecek pek çok faaliyete karşı korunmaya başlanmıştır (Akban & Bulut, 2021).

Her türlü doğal zenginliğin bulunduğu ülkemizde, ekoturizm başlığı altında; yayla turizmi, bisiklet turları, ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, foto safari, akarsu sporları (kano-rafting) agro-turizm (çiftlik turizmi), botanik (bitki inceleme) turizmi, atlı doğa yürüyüşü, kamp-karavan turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi ve doğa yürüyüşü, gibi faaliyetler yapılmaktadır (Ünal Ankaya ve ark., 2018)

Kuş gözlemciliği, diğer ismiyle Ornitoloji, eko-turizmin son derece önemli ve ümit verici bir dalıdır. Diğer eko-turizm çeşitleriyle karşılaştırıldığında, kuş gözlemciliği, yerel halkın ekonomik olarak kalkınmasında, yöre halkının biyoçeşitlilik konusunda eğitilmesinde ve doğal alanların korunması için yerel halkın teşviki konusunda en çok potansiyele sahip olanıdır (Şekercioğlu, 2002). Kuş gözlemciliği özel ilgi turizmi içerisinde değerlendirilmektedir ve batı dünyasında, doğaya zarar vermeyen en yaygın açık hava rekreasyon faaliyeti haline gelmiştir (Çakıcı & Harman, 2006). Kuş gözlemciliği, dünyada, özellikle de Batı Avrupa ülkelerinde Türkiye'ye nazaran daha yaygındır (Tırlı, 2005).

Eskikaraağaç Mahallesi, Uluabat (Apolyont) Gölü çevresinde doğal ve kültürel özellikleri bulunan ve birçok turistik kırsal alana yakın olan bir bölgedir (Durak, 2019). Ancak özellikle, bir göçmen kuş türü olan leylekleriyle anılmaktadır. Eskikaraağaç, Türkiye'nin "Leylek Köyü" olarak da bilinmektedir.

Bu çalışma kuş gözlemciliğinin ekoturizme olan etkisinin, Eskikaraağaç Mahallesi üzerinden ele alınması ve ayrıca Eskikaraağaç'ın ekoturizm potansiyelinin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma alanı Bursa ili, Karacabey ilçesine bağlı Eskikaraağaç mahallesidir. Bu bölge ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bölge hakkında bugüne kadar medyada ve sosyal medyada yer almış haberler incelenmiştir. Daha sonra saha çalışması, mahalle muhtarı ve bölge halkıyla görüşmeler yapılarak araştırma tamamlanmıştır. Mahalle muhtarına ekoköy kriterleri anketi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, çalışmanın içerisine dahil edilmiştir. Bursa'nın Karacabey ilçesinde yaşayan, yaban hayat fotoğrafçısı, gazeteci ve yazar Alper Tüdeş ile "Kuş Gözlemciliğinin Dünyadaki ve Türkiye'deki Durumu" ve "Eskikaraağaç Bölgesi" konularında bir söyleşi yapılmıştır.

Bölgenin ziyaret edildiği dönem Ağustos ayı içerisindeydi. Bu tarih, leyleklerin büyük çoğunluğunun mahalleden ayrıldığı bir tarihtir. Yine de hem Eskikaraağaç kuş gözlem kulesinden hem de Karacabey Longoz Ormanlarında bulunan kuş gözlem kulesinden kuş gözlemi yapılmış, leylekler ve çeşitli kuşlar gözlemlenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemleri hakimdir.

Bulgular

Eskikaraağaç Mahallesi

Çalışma alanı olan, Bursa İli, Karacabey İlçesi'ne bağlı Eskikaraağaç Mahallesi, Uluabat Gölü (Apolyont Gölü) kenarında bulunan, Bursa merkeze yaklaşık 45 km uzaklıkta olan, mübadele dönemine kadar ağırlıklı olarak Rum'ların yaşadığı bir yarımada'dır (Url 1). Türkiye'de dizilere ve filmlere konu olmuş Gölyazı Mahallesi'ne 10 km mesafede yer alır. Anayola 4 km uzaklıkta olan Eskikaraağaç'a ulaşım, Covid-19 pandemi süreci sebebiyle mevcut özel ulaşım şirketinin araçlarını bölgeden çekmesi sebebiyle güçlükle yapılmaktadır. Ağustos ve Eylül aylarında Avrupa'daki üreme alanlarından Afrika'ya doğru göç etmekte olan leyleklerin göç yolu üzerine bulunan Eskikaraağaç, "Leylek Köyü" olarak bilinir (Url 2). Avrupa Leylek Köyleri Birliği'nde yer alan Türkiye'deki tek köydür. 1994'ten beri leylekleri ve doğayı korumak adına "Avrupa Leylek Köyü" unvanıyla Avrupa

Tabiat Mirası Vakfı (EuroNatur)¹ 15 köyü onurlandırmıştır (Durak, 2019). Eskikaraağaç'a bu ünvan, 2011 yılında verilmiştir. Türkiye'nin ilk ve tek, Avrupa'nın 11. leylek köyüdür (Url 3).

Uluabat Gölü ve çevresi Avrupa-Asya kuş göç yolu üzerinde, kuşların yoğun üreme alanı ve aynı zamanda leyleklerin üreme, barınma ve konaklama alanıdır (Durak, 2019).

Uluabat Gölü çevresi 1998'den bu yana (Akbanu & Bulut, 2021) Ramsar alanıdır. Ramsar alanları, uluslararası öneme sahip olan sulak bölgeler olup, yeryüzünün en zengin ve üretken ekosistemlerini içinde barındıran, bulunduğu bölgenin insanlarına ve ülke geneline hizmet edebilen karmaşık doğal sistemlerdir. Ramsar alanlarını bu kadar önemli kılan özellik, bu alanların tropik ormanlardan sonra en çok biyolojik çeşitliliğe ev sahipliği yaparak dünyanın en büyük doğal müzesi olmalarıdır (Url 4). Ramsar Sözleşmesi'ne 1994 yılında taraf olan ülkemizde günümüze kadar 14 sulak alan Ramsar alanı ilan edilmiştir (Akbanu & Bulut, 2021).

Eskikaraağaç'ta öğrenci sayısı yeterli olmadığından, taşınmalı eğitim yapılmaktadır. Eski ilkokul binası yeniden düzenlenmiş, bir tahnit sergisi ve gözlem evi ile ayrıca bahçesine yaban hayatı gözlemlemek için bir gözlem kulesi yapılarak bir ziyaretçi merkezine dönüştürülmüştür. Merkezde kurulmuş olan kuş gözlem evi sayesinde köydeki kuşlar 24 saat gözetim altında tutulmaktadır. Gölün çevresinde, çeşitli yerlerde bulunan mobese kameraları sayesinde gölün çevresi 7 gün 24 saat gözlemlenme şansına sahiptir. Bu sayede aynı zamanda kaçak avcılık da kontrol altında tutulabilmektedir. Mobese kameralarından iki tanesi Eskikaraağaç'ta bulunmaktadır. Diğer yandan köye gelen leylekler etiketlenerek düzenli olarak takipleri yapılmaktadır. Bölgede leylekler haricinde daha birçok kuş türünü gözlemlemek mümkündür.

Eskikaraağaç'ın birçok noktasında leylekleri ve leyleklerle ilgili bilgilendirme tabelalarını görmek mümkündür. Halkın, leylekleri benimsemiş ve sahiplenmiş olması dikkat çekicidir. Eskikaraağaç Mahallesi'nde, betondan yapılmış direklerin üzerleri leylek yuvası olarak dizayn edilmiştir. Mahalle'de pek çok yerde leylek yuvası görmek mümkündür. Her yıl leyleklerin bölgeyi terk etmesinin ardından, leylek yuvalarının bakımı ve temizliği Karacabey Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Bakım faaliyetleri leylekler gelmeden önce tekrarlanmaktadır. Leyleklerin her yıl aynı yuvalara geldikleri bilgisi edinilmiştir. Bazı leylek yuvalarının, leyleklerin bakımlarını üstlenen ailelerin soyadı ile anılmakta olduğu öğrenilmiştir. Ailenin ilkokul çağındaki çocuğu, sorumlu oldukları yuvayı sürekli gözlemleyerek, bir sorun olması halinde yetkili kişilere bilgi vermektedir. Leylek yuvalarının altındaki beton direklerde, yuvanın hangi ailenin sorumluluğunda olduğu bilgisi yer almaktadır.

Leyleklerin her yıl Mart ayında gelmeye başladığı bilgisine ulaşılmıştır. Haziran ayı başında yavruların yumurtadan çıkışını kutlamak için 2004'ten bu yana her yıl "Leylek Festivali" düzenlendiği öğrenilmiştir. Festival kapsamında, iki gün süresince çeşitli konserler ve yarışmalar, sergiler gibi eğlenceli etkinlikler düzenlenmektedir. Ancak son iki yıldır Covid-19 pandemisi sebebiyle festivalin düzenlenmediği öğrenilmiştir. Ayrıca 2011 yılında Eskikaraağaç'ta 60 ülkeden katılımcıların bulunduğu bir "Uluslararası Leylek Festivali" düzenlenmiştir. (Kaynak: Mahalle muhtarı Rıdvan Çetin)

Eskikaraağaç'ın "Leylek Köyü" olmasının ardından turizm açısından önemi artmıştır. Bir yerin kaderi leylekler sayesinde değişmiştir. Halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan ve fakat tarım ve hayvancılık yapacak insan sayısının azlığından dolayı, turizm faaliyetlerinin artması, halkı da olumlu etkilemiştir. "Leylek Köyü" olmadan önce, konumuna ve doğasına rağmen Eskikaraağaç hak ettiği ilgiyi görmezken, sonrasında bölgeye insan sirkülasyonu artmıştır. Dolayısıyla, halk için de ürünlerin satışı, gelen turistlere hizmet gibi yeni geçim kaynakları doğmuştur. Mahalle halkı bu durumdan son derece memnun olduğundan, bu memnuniyet de onların doğaya olan ilgisinin, sevgisinin ve korumacı tavrının artmasını sağlamaktadır. Ayrıca eskiden geçim sıkıntısı çekerken, şu an bakış açısı değiştiğinden, halk gelen turistlere nasıl daha çok ürün satacağını düşünmekte ve farklı fikirler de ortaya çıkmaktadır.

Bursa'nın ilk doğal arıtma tesisi Eskikaraağaç'ta kurulmuştur ve bu sayede kanalizasyon atıkları, bitki kökleri ve çakıllar arasında mikroorganizmalar tarafından parçalanıp, tarımsal sulamada kullanılabilir hale getirilmektedir (Url 5).

Eskikaraağaç Mahallesi'nde Rumlardan kalma Mikhael Archangelos Kilisesi ve Osmanlılar'dan kalma bir burç kalıntısı mevcuttur. Ancak bu eserlerin koruma altına alınmadığı görülmüştür. Eserlere ait tanıtım tabelaları mevcut değildir.

¹ EuroNatur, 1987 yılında Almanya'nın en köklü doğa ve biyoçeşitliliği koruma derneği BUND (Dünyanın Dostları Almanya), Nabu ve DUH (Alman Çevre Yardımı) tarafından kurulmuş yasal ve özerk bir hayır vakfıdır (Url 5).

Eskikaraağaç'ta, Eskikaraağaç Köyü Kadınları Çevre Koruma ve Kalkındırma Derneği (EKADER) bulunmaktadır. EKADER, Bursa Valiliği öncülüğünde kurulmuş, Kadın Dernekleri Birliği'ne üye olmuştur ve derneğin faaliyetleri şu şekildedir:

- Leylek Festivalinin düzenlenmesi
- Uluabat Kuş Tahnit Müzesi'nin faal olmasının sağlanması
- Köy kadınlarını ekonomik ve sosyal yönden kalkındırmak için faaliyetlerde bulunulması
- Köyde üretilen tarımsal ürünlerin ev ortamında işlenerek doğal ürünler olarak pazarlanması
- Köyü ziyaret eden grupların gezdirilmesi, ağırlanması
- Köyde kadın girişimlerinin cesaretlendirilmesine öncülük etme. (Durak, 2019)

Ayrıca derneğin binası mahallenin merkezinde, tahnit sergisi ve kuş gözlemevinin karşısında bulunmakta ve muhtarlık ile ortak kullanılmaktadır. Mahallede ziyaretçilerin kullanabilecekleri tuvaletler ve yeme içme faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri mekanlar mevcuttur.

Mahallede bulunan, bir doğal yaşam çiftliği olan Leylek Köy Göl Evi, buranın gelişimi açısından katkı sağlamaktadır. Leylek Köy Göl Evi bölgede konaklama imkânı sunarken, aynı zamanda çiftlikte üretilen ürünleri ikram ettikleri kahvaltı ile pek çok konuk ağırlamaktadır. Leylek Köy Göl Evi, kendi ürünlerinin satışını da yine burada bulunan bir stantta yapmaktadır. Gülin ve Suay Kayhan'ın birlikte işlettiği çiftlik, geniş bir alana kurulmuştur. Leylek Köy Göl Evi'nde pek çok hayvan ve bitki türü mevcuttur. Leylek Köy Göl Evi bu bölgede bulunan konaklama yapılabilecek tek yerdir.

Eskikaraağaç'ta yaşayan Adem Yılmaz isimli balıkçının, her yıl gelen ve ismini "Yaren" koyduğu leylek ile dostluğunu anlatan, Karacabey'de yaşayan Yaban Hayat Fotoğrafçısı ve Medya çalışanı Alper Tüydeş tarafından keşfedilip, kaleme alınmış hikayesi, Alper Tüydeş ve belgesel yönetmeni Burak Doğan Soysal'ın ortak çalışması ile belgesele dönüştürülmüştür. "Yaren" belgeseli 2020 yılında katıldığı Uluslararası Prag Film Ödülleri Festivali'nde "En İyi Belgesel" ödülüne layık görülmüştür. Bu ödülle birlikte halk arasında bilinen ismiyle "Adem Amca ve Yaren Leylek Belgeseli", çeşitli uluslararası festivallerde gösterim hakkı kazanmıştır. Hikayesinin tamamı gerçek olan belgesel, gerçek mekanlarda ve gerçek oyuncular kullanılarak çekilmiştir. (Kaynak: Alper Tüydeş)

Eskikaraağaç Mahallesi, konumu, coğrafi özellikleri, kültürel dokusu, genel sakinliği, festivali ve Leylek Köyü olması gibi özellikleriyle ekoturizm potansiyeli çok yüksek olan bir bölgedir. Ayrıca halkın bu konudaki yaklaşımı da son derece olumludur. Eskikaraağaç'ta yapılan saha çalışması ve görüşmeler, halkın gelişime son derece açık olduğunu da göstermiştir. 10 kilometre mesafede bulunan Gölyazı Mahallesi, bir tam ada oluşu ve tanıtım faaliyetlerinin daha erken dönemde başlaması gibi sebeplerle, Eskikaraağaç'a göre daha turistik bir profil sergilemektedir. 1998 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından Kentsel Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiş Gölyazı'da, 87 sivil mimarlık örneği yapı ile doğal anıt olarak tescilli 17 ağaç bulunmaktadır (Akban & Bulut, 2021). Öte yandan Eskikaraağaç "Leylek Köyü" oluşunun ardından, bu açığı kapatma yolunda hızla ilerlemektedir. Eskikaraağaç, tekne balıkçılığı, sportif olta balıkçılığı, tekne turları, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği, çiftlik turizmi, fotoğrafçılık, doğa fotoğrafçılığı, gastroturizm, su sporları, bisikletçilik, kamp-karavan turizmi gibi ekoturizm faaliyetleri için son derece elverişlidir.

Kuş Gözlemi (Ornitoloji) ve Ekoturizm İlişkisi

Kuş gözlemciliği (Ornitoloji), en önemli ekoturizm faaliyetlerinden birisidir. Temeli doğadaki vahşi kuşların izlenmesi ve belirlenmesi faaliyetine dayanan ve dürbün, teleskop gibi ekipmanlarla yapılan, kuşların kendi doğal ortamlarında gözlemlenmesine ve saptanmasına imkan veren bir rekreasyon faaliyeti olarak tanımlanabilir (Kordowska & Kulczyk, 2014; Kandır & Erturhan, 2015; Kurt & Düzgün, 2021). Açık alanda yapılmasının yanı sıra, yapıldığı bölgedeki kuş türleri zenginliğinin belirlenmesi açısından da fayda sağlayan bir faaliyettir. Dünyada ekoturizmin neredeyse üçte birini kuş gözleme gezileri oluşturmaktadır (Tırlı, 2005). Kuş gözlemi yapan ekoturistlerin, aktivitelerini gerçekleştirdikleri bölgede konaklama, yeme-içme gibi faaliyetlerde de buldukları düşünülecek olursa, diğer ekoturizm aktivitelerinde de olduğu gibi, kuş gözlemciliği bölge halkı için de oldukça faydalıdır. Rahatsızlık verme potansiyeline rağmen, kuş gözlemciliği iyi yapıldığında, arazi açma, avlanma ve diğer istismarcı ve sürdürülebilirliği olmayan aktivitelere nazaran çok daha fazla tercih edilecek bir faaliyettir (Şekercioğlu, 2002). Kuş gözlemciliğini, ekoturizmin alt bileşenleri içerisinde, yaban hayatı gözleme grubuna dahil etmek uygun olacaktır (UNEP, 2006; Sevindi, 2013).

Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi (Bird Life International) tarafından 1989 yılında başlatılan ve dünyanın birçok ülkesinde yürütülen "Önemli Kuş Alanlarını (ÖKA) Belirleme Projesi", Türkiye'de

Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiştir ve ardından proje kapsamında Türkiye'de 184 tane önemli kuş alanı belirlenerek, envanter çalışması 1990 ve 1997 yıllarında yayınlanmıştır (Sevindi, 2013). ÖKA yaklaşımında, korunmaları ve iyi yönetilmeleri durumunda, kuşların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına en verimli katkıyı sağlayacak öncelikli alanlar belirlenir (Url 6).

Kuş gözlemciliği üzerine yapılan literatür taraması sonucunda, dünyada kuş gözlemciliğinin, 18. yüzyıl sonlarında tüy, yumurta gibi koleksiyonculuk amacı ile başlayarak, 19. yüzyılın sonlarında koruma amaçlı bir hale dönüştüğü; Türkiye'de ise bilimsel anlamda kuş gözlemciliğinin 1930'lu yılların ikinci yarısında Hitler rejiminden kaçarak, Türkiye'ye sığınan Alman bilim adamı zoolog Prof. Dr. Curt Kosswig'in İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde ders vermeye başlaması ve asistanlarıyla birlikte Türkiye'nin hemen her köşesine gidip, oralandaki faunaya ait ilk kayıtları tutması ile hız kazandığı bilgisine ulaşılmıştır (Kandır & Erturhan, 2015). Kuş çeşitliliği bakımından zengin olan Türkiye'de kuş gözlemciliğinin her geçen gün daha çok önem kazandığı görülmektedir. Diğer birçok rekreasyonel faaliyetin arasında kuş gözlemciliği, en hızlı gelişen segment olarak kabul edilmektedir (Sevindi, 2013; Kurt & Düzgün, 2021).

"Kertik atmak" kuş gözlemcileri arasında yaygın olan bir terimdir. Bir kuş gözlemcisi ilk defa gördüğü, fotoğrafını çektiği her kuş için bir kertik atar ve bu durum bir nevi kuş gözlemciliği oyunu haline geldiğinden, kişinin kendisi ve çevresindekiler ile bir rekabet içine girmesine sebep olur (Kandır & Erturhan, 2015). Kertik atmak için uluslararası seyahat eden ve böylece yerel ekonomilere katkı sağlayan kuş gözlemcilerinin sayısı epeyce yüksektir. Kuş gözlemciliği ile ilgili seyahatler "aviturizm" olarak adlandırılmaktadır (Çakıcı & Harman, 2006).

Doğru kıyafet seçimi her aktivitede olduğu gibi kuş gözlemciliğini de zevkle ve rahatlıkla yapabilmenin şartlarından biridir; çünkü vücut ısısının uygun olmadığı koşullar dikkat dağınıklığına sebebiyet verebilir. Diğer yandan, seçilecek olan kıyafetlerin renkleri de arazi şartları ile uyumlu olmalı ve kuşlar tarafından fark edilme ihtimali oluşturmamalıdır (Url 7).

Dünyada ve Türkiye'de kuş gözlemciliğini ve doğa bilincini geliştirmek amacıyla kurulmuş bazı organizasyonlar ve sistemler vardır. Bunlardan bir tanesi olan Cornell Ornitoloji Laboratuvarı (The Cornell Lab of Ornithology), Cornell Üniversitesi Tarım ve Yaşam Bilimleri Fakültesi'nin bir parçası olarak kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur (Url 8). Kuruluşun kuş gözlemcilerinin kendi hesaplarını oluşturarak, gözlemledikleri kuşları kaydedip, diğer gözlemcilerle paylaşabildikleri, "eBird" adında bir internet sitesi ve aynı zamanda bir mobil uygulaması vardır (Url 9). "eBird"ün Türkiye ayağı da mevcuttur. Türkiye'deki ismi "eKuşbank" olarak geçmektedir (Url 10). Türkiye'de ayrıca, kuş gözlem turları organize eden, kuş türleri hakkında bilgi vermeyi amaçlayan "Türkiye'nin Kuşları: trakus.org" isminde bir web sitesi mevcuttur. Site incelendiğinde, üyelik sistemine dayalı olarak, kuş gözlemcilerinin birbirleriyle iletişim kurarak, bilgi paylaşımında bulunabildikleri görülmüştür. Diğer yandan sitede, Türkiye'de bulunan kuş türleri, yapılan kuş gözlemleri hakkında bilgiler edinmek ve fotoğraflar görmek de mümkündür. Trakus.org'un kitap ve dergi yayınları mevcuttur. Web sitesi aynı zamanda kuş gözlemi konusunda yarışmalar (örn. Kertik Yarışmaları) da düzenlemektedir (Url 11). Yine 2002 yılında kurulmuş olan "Kustr.org" adlı kuş gözlemi sayfası da kuş gözlemi, kuş türleri ve kuş sayımı sonuçları, Türkiye'de üreyen kuşlar gibi çok sayıda bilgiyi kuş gözlemcilerine ve kuş meraklılarının ilgilerine sunmaktadır (Url 12).

2010 yılı civarında Türkiye'de sayısı en fazla 200 olan kuş gözlemcilerinin ve kuş gözlemciliğine ilgi duyanların sayısı günümüzde binlerle ifade edilmektedir. Artan kuş gözlemciliği ile birlikte, gözlemlenen kuş sayısı da arttığından, bu durum ülke envanterine katkı sağlamaktadır. Örneğin 10 yıl önce Türkiye'de gözlemlenen kuş sayısı 400'ü bulmuyorken, bu sayı günümüzde neredeyse 500'e ulaşmıştır (Kaynak: Alper Tüydeş). Kuş gözlemcilerinin sayısının artmasıyla, gözlemlenen kuş türü sayısının artmasının doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Kuş gözlemciler, en büyük eko-turist grubunu oluşturmaktadır ve ortalamaya bakıldığında kuş gözlemciler iyi eğitilmiş, iyi gelirli ve bu işe gönülden bağlı insanlardır; bu sebeple, kuş gözlemciler toplum-tabanlı koruma için ideal turistlerdir (Şekercioğlu, 2002). Şekercioğlu'nun kuş gözlemcilerinin özellikleri hakkındaki bu görüşünü destekler nitelikteki görüşlere şu şekilde örnekler verilebilir: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan A. Celil Çakıcı ve Serhat Harman tarafından 2005 yılında bir anket çalışması yapılmıştır. Çakıcı ve Harman, 2006 yılında yayınladıkları makalede, araştırma sonucuna şu şekilde yer vermişlerdir: Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin büyük çoğunluğu genç, bekar olan erkeklerdir ve önemli bir bölümü en az lisans eğitimine sahip olup, yüksek gelir grubu içinde yer almaktadır (Çakıcı & Harman, 2006). Ayrıca, Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nevin Sert ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Arslan, 2019 yılında yayınlanan makalelerinde

yer verdikleri, Türkiye'deki 227 kuş gözlemcisi üzerinde yaptıkları anket çalışmasında, katılımcılarının şu şekilde sınıflandığını bildirmişlerdir: Katılımcıların %72,7'si erkeklerden ve %50,7'si evlilerden oluşmaktadır. Diğer taraftan, %44,5'inin 40 yaş ve üzerinde olduğu, %91,2'sinin üniversite eğitimi aldığı ve %43,2'sinin ise 6500 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmektedir (Sert & Arslan, 2019). Buna göre Türkiye'de bulunan kuş gözlemcilerin çoğunluğunun eğitilmiş erkeklerden oluştuğu söylenebilir. Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi'nden Asena Kurt ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Turizm Fakültesi'nden Ertuğrul Düzgün, 2021 yılının başında birlikte yayınladıkları makalelerinde, kuş gözlemcilerinin iyi eğitilmiş ve ortalamanın üzerinde bir gelir düzeyine sahip eko-turist grubu olmalarından dolayı, ekoturizm gelirlerinin en önemli kaynaklarından biri olarak görülmekte olduklarına değinmişlerdir (Kurt & Düzgün, 2021). Kuş gözlemcileri, faaliyetlerini ya küçük gruplar halinde ya da bireysel olarak yaparlar, çoğunlukla gözlem yerleri yakınındaki yerel konaklama yerlerini tercih ederler, temel gereksinimlerini yerel işletmelerden sağlarlar ve yöre halkının ürettiği el işlerini alarak yerel ekonomiye katkıda bulunurlar (Tırıl, 2005). Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin, yılda genellikle 4-5 kez kuş gözlemek amacıyla seyahate çıktıkları ve gittikleri bölgelerde ortalama olarak 2,54 geceleme yaptıkları anlaşılmaktadır (Çakıcı & Harman, 2006).

Kuş gözlemcisi turistler (avituristler) için bir rehber tutmak, daha nadir ve yerel türleri görme şansını arttırması açısından çok faydalıdır; böylece kuş gözlemciliği yerel ekonomiye katkıda bulunur ve yerel insanları kuşları korumaları yönünde teşvik eder (Şekercioğlu, 2002). Yerel halkın bölgeyi daha detaylı olarak öğrenmesi, hatta bir yabancı dil konuşmaya olan ilginin artması gibi faydaları da olacak olan kuş gözlemi rehberliğinin dikkate alınması kuş gözlem faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bölgeler açısından büyük önem arz etmektedir.

Uluabat Gölü ve Kuş Gözlemi

2001 yılından itibaren "Yaşayan Göller (Living Lakes)" ağına dahil edilen ve bu ünvanıyla Türkiye'deki tek göl olan (Url 13) Uluabat (Apolyont) Gölü, Anadolu'ya kuzey batıdan giren kuş göç yolu üzerinde yer alır. Balıkesir'deki kuş cennetine yakınlığı ve barındırdığı kuş zenginliği ile sadece ülkemizin değil, Avrupa ve Ortadoğu'nun en önemli sulak alanlarından biridir (Url 14). 15 Mayıs - 15 Haziran 2003 tarihleri arasında yapılan araştırma sonucunda Uluabat Gölü'nde 28 noktada, 33 türden, 491 üreyen kuş çifti tespit edilmiştir (Mutlu, 2005). Uluabat Gölü Ramsar alanı, nesli tehlike altında ve hassas türler barındırması, memeli ve kuş türleri açısından biyolojik döngülerin kritik safhalarına önemli bir alan olması, düzenli olarak yüksek sayıda su kuşu barındırması ve balıklar için önemli bir yaşam alanı olması açısından toplam dokuz tane olan "Uluslararası Önem Sahip Sulak Alan Kriterleri"nden dört tanesini sağlamaktadır (Akbanu & Bulut, 2021). Uluabat Gölü, nesli tehlike altında olan Phalacrocorax pygmeus (Küçük Karabatak), Pelecanus crispus (Tepeli Pelikan) ve Aythya nyroca (Pasbaş Pakta) gibi önemli türlere de ev sahipliği yapmaktadır (Mutlu, 2005).

Uluabat Gölü 'nde gözlemlenen önemli kuş türleri şu şekilde listelenebilir (Dalkıran, 2015; Çelik & Polat Üzümcü, 2020):

- *Ardea purpurea (Ergüvani Balıkçıl)
- *Ardeola ralloides (Alaca Balıkçıl)
- *Aythya ferina (Elmabaş Patka)
- *Aythya nyroca (Pasbaş Patka)
- *Aythya fuligula (Tepeli Patka)
- *Chlidonias niger (Kara Sumru)
- *Chlidonias hybridus (Bıyıklı Sumru)
- *Circus aeruginosus (Saz Delicesi)
- *Egretta garzetta (Küçük Ak Balıkçıl)
- *Fulica atra (Sakarmeke)
- *Glareola pratincola (Bataklık Kırlangıcı)
- *Ixobrychus minutus (Küçük Balaban)
- *Microcarbo pygmeus (Küçük Karabatak)
- *Nycticorax Nycticorax (Gece Balıkçılı)

- * *Pelecanus crispus* (Tepeli Pelikan)
- * *Pelecanus onocrotalus* (Ak Pelikan)
- * *Phalacrocorax pygmeus* (Küçük Karabatak)
- * *Plegadis falcinellus* (Çeltikçi)
- * *Platalea leucoradia* (Kaşıkçı)
- * *Podiceps cristatus* (Bahri)
- * *Vanellus spinosus* (Mahmuzlu Kızkuşu)

Sonuç ve Öneriler

Kuş gözlemciliği, uzun yıllardır dünyada çok ilgi gören bir ekoturizm faaliyet türüdür. Kısaca “Kuşları doğal ortamlarında gözleme faaliyetidir.” şeklinde tanımlanabilir. Türkiye’de de önemli bir yer edinmeye başlamış olan bu aktiviteye ilgi her geçen gün artmaktadır. Türkiye’de bulunan kuş türü sayısının Avrupa’daki kuş türü sayısı ile neredeyse aynı olduğu düşünülecek olursa, Türkiye’nin bu faaliyete geç kaldığı bile söylenebilir.

Kuş gözlemi, pek çok açıdan faydalı bir açık alan faaliyetidir. Kuş gözlemciliği, gözlemlenen kuşlar sayesinde ülke envanterine katkıda bulunmasının yanı sıra, kuş gözlemcilerinin “kertik atmak” için seyahat etmeleriyle birlikte, gittikleri bölgelerdeki yerel halkın ekonomisine de katkı sağladıkları yadsınmaz bir gerçektir. Kuş gözlemciliği, kuş gözlemcilerinin bu faaliyeti gerçekleştirdikleri bölgelerde yalnızca ayak izlerini bıraktıkları, çevreye zarar vermeyen bir ekoturizm faaliyetidir.

Uluabat Gölü ve çevresi imzalandığı yerin adıyla anılan “Ramsar Sözleşmesi” kapsamında koruma altında bulunmaktadır. Uluabat Gölü barındırdığı flora ve faunanın çeşitliliği ve bölgede ender türlere de rastlanıyor olması sayesinde, Türkiye’deki en değerli sulak alanlardan biridir. Aynı zamanda birçok kuşun göç yolu üzerindeki bir durak olması, bölgeyi daha da değerli kılmaktadır. Bu sayede pek çok kuş gözlemcisi turiste de ev sahipliği yapan Uluabat Gölü bölgesinin, ülke ekonomisine katkısı da oldukça fazladır.

Uluabat Gölü kıyısında bulunan, Bursa İli, Karacabey ilçesine bağlı Eskikaraağaç Mahallesi’ne 2011 yılında Avrupa Tabiat Mirası Vakfı (EuroNatur) tarafından “Avrupa Leylek Köyü” ünvanı verildikten sonra, bu bölgeye olan ilgi artmıştır. Bölge daha fazla turist çekmeye başlamıştır. Eskikaraağaç’ta geçimini tarımla sağlayan halk, mahallede genç nüfusun azalması ile birlikte gelirlerinin düşmeye başlamasının ardından, insan sirkülasyonunun artmasından hoşnut olmuşlar, kendilerine yeni geçim kaynakları oluşturma fırsatı bulmuşlardır. Eskikaraağaç’ı ziyaret eden turistlerin yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak, 2004’ten bu yana düzenlenen “Leylek Festivali”nde kendi üretimleri olan ürünlerin tanıtımını ve satışını yapmak gibi faydalar elde ettiklerinden dolayı, yerel halkın leyleklere daha çok sahip çıktıkları gözlemlenmiştir.

Eskikaraağaç’ın ekoturizm potansiyeli incelendiğinde, bir yarımada oluşu, Uluabat Gölü’nün kıyısında kurulmuş olması, Avrupa’daki üreme alanlarından Afrika’ya doğru göç etmekte olan leyleklerin göç yolu üzerine bulunması, genel dokusu, sahip olduğu doğal güzellikleri, flora ve faunası sebebiyle bu potansiyelin son derece yüksek olduğu görülmüştür. Halkın bilinçli, üretken, girişken ve istekli oluşu da bu durumu destekler niteliktedir. Mahalle muhtarı son derece bilinçli, ileri görüşlü ve yeni fikirlere açık bir insandır ve Eskikaraağaç’ın gelişmesi ve kalkınması için sürekli olarak çalışmalar yapmaktadır. Eskikaraağaç’ın, kuş gözlemciliğinin yanı sıra, tekne ve sportif olta balıkçılığı, tekne turları, doğa yürüyüşü, çiftlik turizmi, fotoğrafçılık, doğa fotoğrafçılığı, gastroturizm, su sporları, bisikletçilik, kamp-karavan turizmi gibi ekoturizm faaliyetleri için de son derece elverişli olduğu tespit edilmiştir.

Kuş gözlemi açısından ele alındığında, Eskikaraağaç’ın “Leylek Köyü” oluşunun avantajını kullanabildiği söylenebilir. Leylekler dışında başka pek çok kuş türüne de ev sahipliği yapmaktadır. Eskikaraağaç, tüm Uluabat Gölü ve çevresinde de olduğu gibi, kuş türü açısından zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Uluabat Gölü kıyısı kuş çeşitliliği ve gözleme uygunluk açısından son derece elverişli olsa da, Eskikaraağaç ve civarı dışındaki kıyılar daha çok uzun sazlıklarla kaplıdır. Bu durum kuş gözlemini zorlaştırmaktadır. Ancak diğer bölgelere nazaran, Eskikaraağaç’ta kıyı oluşumu ve ağaçlık alan daha fazladır. Gölyazı ve Akçalar taraflarında da kıyı oluşumu Eskikaraağaç’a yakın seyretmektedir. Eskikaraağaç’ın merkezinde bulunan kuş gözlem kulesi, kuş gözlemi yapmak için son derece elverişli bir konumda yer almaktadır. Göl kuleden, her açıdan görülebilmektedir. Kuş gözlemi için en elverişli saatler, gün doğumu saatleri olduğundan, gözlem yapmak için gelen turistler kuleyi yoğunlukla, sabah saatlerinde kullanmaktadırlar. Eskikaraağaç’a yaklaşık 30 km mesafede bulunan Karacabey

Longoz Ormanları'nda bulunan kuş gözlem kulesi ise, ormanı ziyarete gelen hemen herkes tarafından görülmeye gelindiğinden günün her saatinde yoğun olabilmektedir.

Eskikaraağaç'ta kurulmuş gözlemevinden, Uluabat Gölü ve çevresindeki çok sayıda mobese kamerası sayesinde, göl ve çevresi 7/24 takip edilmektedir. Burada amaçlanan yalnızca kuş çeşitliliğinin envanterini tutmak değil, aynı zamanda kaçak avcılığın önüne de geçmektir. Diğer yandan bazı leyleklere takılmış olan çipler sayesinde, leylekler göçleri boyunca takip edilebilmektedir.

Eskikaraağaç turistik açıdan, en yakınındaki Gölyazı ile kıyaslandığında, Eskikaraağaç'ın Gölyazı kadar turistik bir görünüme sahip olmadığı söylenebilir. Gölyazı, turistik hediyelik eşyalarıyla, kıyı boyunca yan yana dizilmiş kafe ve restoranlarıyla, bilindik sahil beldelerini andıran bir profile sahipken, Eskikaraağaç'a daha doğal ve bakir bir görünüm ve doku hakimdir. Bu durum da Eskikaraağaç'ı kuş gözlemi açısından daha elverişli hale getirmektedir.

Yine de söz konusu halkın kalkınması olduğunda, Eskikaraağaç'ta da orayı, leylekleri ve kuş gözlemine anımsatan turistik hediyelik eşyalar bulunmasının olumlu bir etki sağlayacağı söylenebilir. Bölgeyi ziyaret eden turistlerin konaklayabilecekleri tek yerin Leylek Köyü Göl Evi olması, potansiyel ziyaretçiler için bir dezavantajdır. Aynı şekilde, ziyaretçilerin yeme-içme ihtiyaçlarını giderebilecekleri birkaç mekân vardır ve bu mekânlardaki ürün çeşitliliği sınırlıdır.

Eskikaraağaç'ta balıkçı sandallarıyla düzenlenen turları, özellikle Yaren Leylek ve Âdem Amca'nın dostluğunu görmek, Yaren Leylek ile birlikte olabilmek adına isteyen ziyaretçiler mevcuttur; ancak Yaren Leylek sandalda Âdem Amca'dan başkası olduğu zamanlarda sandala gelmemektedir. Yaren Leylek ve Âdem Amca'nın dostluğunun hikayesi de Eskikaraağaç'ın tanıtımını olumlu yönde etkilemektedir. Buna rağmen, bu hikâye üzerine çekilen belgeselin, medyada çok kısıtlı olarak yer aldığı görülmüştür.

Eskikaraağaç'ı kuş gözlemi açısından daha fazla ön plana çıkarabilmek adına, Leylek Festivali dışında faaliyetler düzenlemek önem arz eder. Dünya'daki göçmen kuşların ve yaşam alanlarının korunmasına dikkat çekmeyi amaçlayan "Dünya Göçmen Kuşları Günleri (12-13 Mayıs)", çevre ve doğa duyarlılığını artırmayı hedefleyen "Dünya Çevre Günü (5 Haziran)", kuşlar ve yaşam alanlarına dikkati çeken "Dünya Kuş Gözlem Günü (Ekim ayının ilk hafta sonu)" (Sevindi 2013) gibi özel günlerde de kutlamalar ve faaliyetler yapılmak suretiyle bölgeye gelen turist hareketliliği arttırılabilecektir.

Sonuç olarak, kuş gözlemi pek çok açıdan son derece faydalı ve çevreye zararsız bir ekoturizm faaliyetidir. Eskikaraağaç ise ülkemizde bulunan kıymetli kuş gözlem merkezlerinden biridir. Bölgede tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetlerinin arttırılması, özel araçla ulaşım dışındaki ulaşım engellerinin ortadan kaldırılması ile bölgeyi ziyaret edecek kuş gözlemcilerinin yararlanabileceği tesislere, doğal dokuyu bozmadan yenilerinin eklenmesi sayesinde, kuş gözleminin bu bölgede gerçekleştirilmesine daha fazla olanak tanınacaktır.

Kaynaklar

- Akbana, A. ve Bulut, Y. (2021). Evaluation of Uluabat Lake Ramsar Area (Bursa / Turkey) in Terms of Ecotourism, *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8(2), 286-294.
- Akça, H., Esengün, K. ve Sayılı, M. (2001). Kırsal alanların kalkınmasında kırsal turizmin rolü. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 470, 29-35.
- Çakıcı, A. C. ve Harman, S. (2006). Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye'de Kuş Gözlemciliğinin Profili. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 161-168.
- Çelik, A. ve Polat Üzümcü, T. (2020). Sürdürülebilir Eko-Turizm Destinasyonları Olarak Sulak Alanlar: Uluabat Gölü. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 335-346. doi: 10.33202/comuagri.736093.
- Çetin, R. Ropötaj. Eskikaraağaç Mahallesi Muhtarı.
- Dalkıran, N. (2015). Uluabat Gölü Ramsar alanı ve biyolojik zenginliği. *Karacabey Sempozyumu*, 01-03 Ekim 2015, Karacabey-Bursa, Bildiri Kitabı, ss. 191-210.
- Durak, E. (2019). Kırsal Yerleşmelerin Sürdürülebilirliğinde Ekoturizmin Etkin Rolü: Bursa, Eskikaraağaç Köyü Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kandır, E. H. ve Erturhan, Z. (2015). Doğada Görsel Şölen: Kuşlar ve Kuş Gözlemciliği. *Ayrıntı Dergisi*, 3(31), 15-20.
- Kordowska, M. ve Sylwia, K. (2014). Conditions and Prospects for the Development of Ornithological Tourism in Poland. *Turyzm*, 24(2), 15-21. doi: 10.2478/tour-2014-0012.

- Kurt, A. ve Düzgün, E. (2021). An Assessment of Bird Watching in Turkey as a Recreational Activity. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9(1), 67-83. doi: 10.21325/jotags.2021.777.
- Kuter, N. ve Ünal, H. E. (2013). Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmin Önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13(2), 192-201.
- Mutlu, S. (2005). Uluabat Gölü'nde 2003 Yılında Üreyen Kuş Türleri Üzerine Araştırmalar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sekercioglu, Ç. (2002). Impacts of birdwatching on human and avian communities. *Environmental Conservation*, 29, 282-289.
- Sert, A. N. ve Arslan, M. (2019). Türkiye'deki Kuş Gözlemcilerinin Motivasyon ve Destinasyon Tercihlerinin Belirlenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 2104-2214.
- Sevindi, C. (2013). Ekoturizm ve Kuş Gözlemciliği Açısından Kuyucuk Gölü Kuş Cenneti (Arpaçay-Kars). *Türk Coğrafya Dergisi*, 61, 63-76. doi: 10.17211/tcd.47003.
- Tırıl, A. (2005). Doğal Alanlarda Korumacı Bir Turizm Etkinliği: Kuş Gözlemciliği. *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 8-10 Eylül 2005, SDÜ, Isparta, ss. 175-177.
- Tüydeş, A. Ropörtaj. *Yaban Hayatı Fotoğrafçısı*, Gazeteci, Yazar. Karacabey, Bursa.
- Url 1. <https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/eskikaraagac-avrupa-leylek-koyu-502/>. Erişim tarihi: 01/08/2021.
- Url 2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Eskikaraa%C4%9Fa%C3%A7_Karacabey. Erişim tarihi: 02/08/2021.
- Url 3. <https://yolcu360.com/blog/leylek-koyu-olarak-bilinen-eskikaraagac-koyu-gezi-rehberi-bursa/>. Erişim tarihi: 01/08/2021.
- Url 4. <https://www.habervakti.com/ramsar-alani-nedir>. Erişim tarihi:09/08/2021.
- Url 5. <https://www.euronatur.org/en/>. Erişim tarihi:30/08/2021.
- Url 6. <https://hakanarlan.com.tr/eskikaraagac-koyu/>.Erişim tarihi: 21/08/2021.
- Url 7. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10205/onemli-kus-alanlari-oka-projesi.html>. Erişim tarihi: 18/08/2021.
- Url 8. <https://www.dogadernegi.org/kusgozlemciligi/>.Erişim tarihi:03/08/2021.
- Url 9. <https://www.birds.cornell.edu/home>. Erişim tarihi:18/08/2021.
- Url 10. <https://ebird.org/home>. Erişim tarihi: 05/08/2021.
- Url 11. <https://ebird.org/turkey/home>. Erişim tarihi:05/08/2021.
- Url 12. https://www.trakus.org/kods_bird/uye/?fsx=@. Erişim tarihi:17/08/2021.
- Url 13. <http://kustr.org/>Erişim Tarihi:17/08/2021.
- Url 14. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/uluabat-apolyant-golu>. Erişim tarihi: 31/08/2021.
- Url 15. <http://www.turkiyesulakalanlari.com/ulubat-golu-bursa/>. Erişim tarihi:09/08/2021.
- UNEP: United Nations Environment Programme: Birleşmiş Milletler Çevre Programı. 2006.
- Ankaya, Ü., Yazıcı, F., Balık, K. ve Aslan, B. G. (2018). Dünyada ve Türkiye'de Ekoturizm, Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(2), 69-72.
- Yıldız, Y. ve Gül, K. (2020). Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Yaşam Kalitesine Etkisi: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 275-286.

Çıkar çatışması:

Yazar(lar)ın bildirecek bir çıkar çatışması yoktur.

Hibe / Finansal Destek:

Yazar(lar) bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Onayı:

Sadece bir sohbet ve yerel halkla birkaç anket yapıldığı için etik kurul izne gerek duyulmamıştır.